حسن شهباز:
مترجم-نویسنده

سعادتی دست داد تا بتوانیم از یکی دیگر از خادمان فرهنگ و ادب ایران زنده‌یاد حسن شهباز یاد کنیم و ایشان را به نسل جوان‌تر مترجمان بشناسانیم. حسن شهباز، نویسنده، شاعر، مترجم، در ۲۳ اسفند ۱۲۹۹ در شهر بابل به دنیا آمد، و در ۱۷اردیبهشت۱۳۸۵ در سن هشتادوشش‌سالگی در شهر لس‌آنجلس درگذشت.

شهباز اندکی پس از پیروزی انقلاب ۵۷ به آمریکا رفت و در آنجا نشریهٔ ادبی «ره‌آورد» را بنیان نهاد، نشریه‌ای که برخی آن را بزرگ‌ترین دستاورد او می‌دانند. نشریهٔ *ره‌آورد* که به گفتهٔ خود شهباز «نشریهٔ انجمن دوستداران فرهنگ ایران» بود و از مسائل سیاسی برکنار مانده بود در عرض ۲۶ سال بیش از سه‌هزار مقاله در حوزه‌های مختلف فرهنگی به چاپ رساند. شهباز تا شمارهٔ ٦٦ خود سردبیر مجله بود و تا شمارهٔ ٧٤ در قید حیات بود. شهباز خود دربارهٔ این نشریه می‌گوید: «*ره‌آورد* ارمغانی است به ایرانیان. پیشکش کوچکی است ازسوی کسانی که به این بخش از جهان آمدند تا مشعل زبان و فرهنگ فارسی را در اینجا فروزان نگاه دارند.»

در دوران فعالیت ادبی شهباز در ایران او را بیشتر به‌عنوان مترجم و معرفی‌کنندهٔ آثار ادبی بزرگ جهان می‌شناختند. ازجمله مهم‌ترین ترجمه‌های او عبارت‌اند از:

ربه‌کا، اثر دافنه دوموریه (۱۳۳۰)
بربادرفته، اثر مارگارت میچل (۱۳۳۶-۱۳۳۷)
شاهکارهای جاویدان از ادبیات آمریکا (۱۳۴۴)
گیتانجالی، اثر رابیندرانات تاگور (۱۳۵۷)
سرزمین بی‌حاصل، اثر تی.اس. الیوت (۱۳۵۷)
فاوست، اثر یوهان ولفگانگ گوته (۱۳۶۳)

شهباز از ۱۳۲۹ در رادیو تهران شروع به ساختن برنامه کرد. ازجمله مهم‌ترین برنامه‌های

رادیویی او برنامهٔ «با آثار جاویدان ادبیات جهان آشنا شوید» بود که سال‌ها پخش می‌شد و بسیار پرطرفدار بود. شهباز بعدها خلاصه‌هایی از آثار ادبی مشهور یونان، چین، آمریکا، فرانسه، انگلستان و ایتالیا را همراه با زندگینامه‌های شاعران و نویسندگان آنها تحت‌عنوان *سیری در بزرگ‌ترین کتاب‌های جهان* در چهار جلد (۱۳۵۳-۱۳۶۰) منتشر کرد. این مجموعه که تلفیقی از ترجمه و تألیف بود احتمالاً بزرگ‌ترین خدمت شهباز به ادب و فرهنگ ایران در قبل از انقلاب بود چون بسیاری از افراد ازجمله نویسندگان و شاعران که به اصل کتاب‌ها دسترسی نداشتند از طریق این مجموعه با آثار بزرگ ادبی جهان آشنا شدند و از این جهت مدیون حسن شهباز هستند.

شهباز در زمانه‌ای ترجمه می‌کرد که سبک رمانتیک به‌خصوص در میان تودهٔ خوانندگان طرفداران زیادی داشت و او خود نیز ازجمله قدرتمندترین نویسندگان و مترجمان این سبک به شمار می‌آید. ترجمهٔ شهباز از منظومهٔ معروف سرزمین بی‌حاصل (The Waste Land) اثر تی. اس. الیوت نیز به همین سبک صورت گرفته است. احسان یارشاطر این ترجمه را به کمیته‌ای در دانشگاه کلمبیا معرفی کرد و این ترجمه توانست جایزهٔ بهترین ترجمهٔ اثری از یک نویسندهٔ آمریکایی به زبانی در خاورمیانه و جایزهٔ ادبی تورنتون وایلدر را از آن خود سازد.

جدا از سبک رمانتیک، از دیگر ویژگی‌های حسن شهباز درمقام مترجم عدم پایبندی او به کلام نویسنده بود. شهباز گاه با نویسنده مشارکت می‌کرد و تفاوت‌های فرهنگی و زبانی را از متن حذف می‌کرد و گاه آنچه را که حشو می‌پنداشت از ترجمه می‌زود و حاصل کار متنی بود زیبا و روان و شاعرانه همچون متن تألیفی. قدرت شهباز در ترجمه-تألیف چنین نثرهایی مرهون تسلط او به زبان و ادبیات فارسی بود.

ایرج پزشکزاد، نویسندهٔ کتاب *دایی‌جان ناپلئون* دربارهٔ شهباز می‌گوید: «دوستی من و حسن شهباز به دلیل علاقهٔ مشترکمان خیلی ریشه‌دار شده بود و آن هم علاقه‌مان به حافظ بود. ... وقتی ما 'حافظ' را می‌خواندیم و زیبایی کلام حافظ ما را مست می‌کرد معشوق یک نقش خیالی بود، در عالم خیال بود، ما او را نمی‌دیدیم، ولی آنجا وقتی حسن شهباز — که در این گنجینهٔ بزرگ ارزشمند مغز و حافظه‌اش چه میزان اشعار 'حافظ' را داشت — حافظ را می‌خواند ما لذت مضاعف می‌بردیم برای اینکه خطابش هم معمولاً به خانم نازنینش شعله بود.»